

ครูคนแรกกับการจัดการศึกษา

อ.ชวณพิศ ชุมคง*

บทนำ

นับตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันเราๆ ท่านๆ คงจะคุ้นชินกันดีกับคำว่า “ครูคนแรก” ซึ่งคงจะเป็นใครไปเสียไม่ได้นอกจากพ่อและแม่ของเรานั่นเอง และเราเองก็คงจะยอมรับเป็นเสียงเดียวกันว่า “ใช่” เพราะครูคนแรกก็คือพ่อกับแม่ของเราจริงๆ ยกเว้นเสียแต่คนที่กำพร้าพ่อแม่มาตั้งแต่กำเนิดอาจจะได้รับการดูแลจากปู่ย่าตายายหรือญาติพี่น้อง ซึ่งก็ถือว่าบุคคลเหล่านี้คือครูคนแรกของเราเช่นกัน ถึงแม้ท่านจะไม่ใช่ครูโดยตรง แต่ท่านก็เป็นครูทางอ้อมให้กับเราตลอดเวลาและเป็นไปโดยตลอดชีวิตอย่างไม่รู้ตัว ซึ่งถ้าเปรียบเทียบกับครูอาจารย์ในสถานศึกษาแล้วเราเข้าเรียนในระดับอนุบาลศึกษา ใช้เวลาประมาณ 2-3 ปี ระดับประถมศึกษา 6 ปี ระดับมัธยมศึกษา 6 ปี ระดับอุดมศึกษา 4 ปี แต่ถ้าคิดย้อนกลับไปคนที่เป็นครูโดยเนื้อแท้แล้วก็คือ พ่อและแม่ เพราะท่านต้องเป็นครูโดยไม่มีวาระเกษียณอายุไม่เหมือนครูอาจารย์ที่รับราชการตั้งนั้นแล้ว ถ้าท่านจะทำหน้าที่เป็นครูผู้สอนลูก โดยที่ลูกไม่ต้องไปเรียนที่โรงเรียนก็คงจะไม่แปลกนัก เพราะพ่อแม่ คือ “ครูคนแรก” ที่มีอิทธิพลแก่ลูกมากที่สุด และสิ่งที่พ่อแม่ทำเพื่อช่วยการเรียนรู้ของลูกมีความสำคัญต่อความสำเร็จทางด้านวิชาการ ยิ่งกว่าฐานะความมั่นคงของครอบครัว

ครูคนแรกกับการจัดการศึกษา

ในหลักธรรมแห่งพระพุทธศาสนากล่าวแสดงคุณค่าของพ่อแม่ว่าเป็น “พรหมของลูก” ผู้สร้างชีวิต ให้การเลี้ยงดู เป็นบูรพาจารย์ “แสดงโลกแก่ลูก” อย่างถูกต้อง เตรียมลูกให้พร้อมสำหรับการเผชิญโลก ทั้งสิ่งที่เป็นพื้นฐานในการดำเนินชีวิต และในทางคุณธรรมความดีงาม มีความรักผูกพันประดุจคนๆ เดียวกัน ซึ่งเป็นธรรมะในความสัมพันธ์ของพ่อแม่ลูก ตามสำนึกของทางตะวันออกที่พ่อแม่จะให้ความเมตตา กรุณา มุทิตา อุเบกขา อย่างไม่เห็นว่าเป็นคนอื่น (ต่างจากความสัมพันธ์ของพ่อแม่ลูกทางตะวันตก ที่ส่วนใหญ่ยึดในความเป็นปัจเจกชนของตนอยู่เหนือสิ่งอื่นใด) และเมื่อมองย้อนกลับไปคำว่า “ครู” ตาม

ความหมายในพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พุทธศักราช 2525 “ครู” คือผู้สั่งสอนศิษย์ ผู้ถ่ายทอดความรู้ให้แก่ศิษย์ หรือความหมายของครูตามพระราชบัญญัติการศึกษาพุทธศักราช 2542 “ครู” หมายถึง บุคลากรวิชาชีพ ซึ่งทำหน้าที่หลักทางด้านการเรียนการสอนและส่งเสริมการเรียนรู้ของผู้เรียนด้วยวิธีการต่างๆ ในสถานศึกษาของรัฐและเอกชน แต่สำหรับคำว่า “ครูคนแรก” แล้วยังไม่มีองค์กรหรือหน่วยงานใดให้ความหมายที่ชัดเจน แต่อย่างไรก็ตามสำหรับการจัดการศึกษา โดยพ่อและแม่แล้ว ภูมิหลังของพ่อแม่จะแสดงออกในคุณลักษณะต่างๆ กัน ได้แก่

1. เป็นผู้ที่มีอิสระทางความคิด คือ มีช่วงเวลาของชีวิตในวัยเด็ก หรือ วัยหนุ่มสาวที่ได้รับประสบการณ์ของการแสวงหาคำตอบให้กับชีวิต ทำให้คิดต่างไปจากกระแสหลักได้ หรือเคยเป็นนักอ่านสนใจไปในทางปรัชญา ชื่นชมในแบบอย่างทางอุดมคติเป็นพื้นฐาน ทำให้อยากสร้างครอบครัวและนำพาลูกอย่างเป็นอิสระ ไม่ตกอยู่ในกระแสผิดพลาดของสังคม
2. มีอาชีพเป็นนักพัฒนาสังคม หรือ นักกิจกรรมสังคมในองค์กรพัฒนาเอกชน หรือองค์กรสาธารณกุศลได้ดำเนินชีวิตอย่างมีส่วนร่วมในการสร้างสรรค์ทางเลือกใหม่ๆ และการแก้ไขปัญหาของสังคมอยู่แล้วเป็นพื้นฐาน โดยต้องการให้ครอบครัวและลูกมุ่งไปในแนวทางของชีวิตที่ก้าวหน้าเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน
3. มีปรัชญาความเชื่อ หรือแนวทางของชีวิตที่ยึดมั่นศรัทธาเป็นพิเศษ โดยเฉพาะในทางศาสนาธรรมหรือค่านิยมประเพณี การศึกษาในระบบโรงเรียนทำให้เกิดความขัดแย้งกับความศรัทธาดังกล่าวเป็นพื้นฐาน จึงมีความต้องการระบบการศึกษาที่มีเสรีภาพสามารถดำรงชีวิตไปตามศรัทธาของตนได้

4. พ่อแม่เคยได้รับประสบการณ์การใช้ ชีวิตหรือศึกษาในต่างประเทศ ได้เห็นได้ซึมซาบแบบอย่างของการศึกษาที่ดีเปิดกว้าง มีอิสระยืดหยุ่นและมีคุณภาพมากกว่าที่เป็นอยู่ในบ้านเมืองเราเป็นพื้นฐานของสำนึกในความเป็นเสรีชน ต้องการการศึกษาที่ตอบสนองต่อการเรียนรู้อย่างแท้จริง

5. พ่อแม่เป็นผู้มีสถานภาพที่ดีในสังคมเป็นพื้นฐาน ต้องการให้ลูกเติบโตอย่างมีคุณภาพสามารถรองรับสิ่งที่พ่อแม่สร้างทำเอาไว้ให้ได้อย่างมีเกียรติ มีฐานะไม่ยิ่งหย่อนไปกว่าพ่อแม่ ปัญหาต่างๆ ที่รุนแรงเกิดขึ้นของการศึกษาในโรงเรียนทำให้ขาดความไว้วางใจ จึงต้องการจัดการศึกษาที่ดีที่สุดให้กับลูกของตน

6. พ่อแม่เป็นผู้ที่ตระหนักถึงปัญหาของระบบการศึกษาในโรงเรียน ลูกอาจเคยได้รับการกระทำโดยตรงจากปัญหาต่างๆ เหล่านั้นโดยเฉพาะในเรื่องความรุนแรง ล่วงเกิน ถูกทำร้ายทางจิตใจจากระบบหรือบุคลากรในโรงเรียน เมื่อพยายามแล้ว หาโรงเรียนที่ดีให้กับลูกไม่ได้ก็ต้องตัดสินใจจัดการศึกษาด้วยตนเอง

7. ครอบครัวได้รับแรงผลักดันมาจากตัวลูกโดยตรง เนื่องจากลูกเป็นเด็กที่มีลักษณะเฉพาะต้องการดูแลการศึกษาเรียนรู้เป็นพิเศษ ซึ่งการศึกษาปกติไม่สามารถตอบสนองได้ เป็นพื้นฐานที่จะต้องใช้เวลาและความพยายามด้วยความรักความเมตตาแก่ลูกมากกว่าโดยทั่วไป

ส่วนปัจจัยภายนอก เช่น ความรู้ของพ่อแม่ฐานะครอบครัว เวลาที่จะให้กับลูกความสะดวกและเป็นสัดส่วนของตัวบ้าน ตลอดจนความเห็นพ้องต้องกันของทั้งครอบครัว เมื่อดูรายละเอียดแล้วมีความยืดหยุ่นมากกว่าที่จะตั้งเป็นเกณฑ์มาตรฐานตายตัว และไม่มีข้อเรียกร้องสูงจนครอบครัวทั่วไปจะทำไม่ได้ ดังนั้นปัจจัยที่แสดงความพร้อมจนนำมาสู่การตัดสินใจ และกลับเป็น

เรื่องของคุณค่าภายในจิตใจ จิตวิญญาณ เช่น ความรักความเมตตาอย่างลึกซึ้งที่มีต่อลูก ความปรารถนาในชีวิตที่มีอิสระ มีศักดิ์ศรี มีทัศนคติต่อโลกทัศน์ ต่อชีวิตที่จริงจัง ต่อความจริง ความเป็นคนไม่ยอมแพ้ต่อข้อจำกัด ปัญหาอุปสรรคทั้งปวง และความกล้าหาญมีจิตใจของนักบุกเบิก และเมื่อกล่าวถึงการศึกษาโดยครอบครัว คำที่ใช้สื่อความเข้าใจต่อกันก็ยังนิยมใช้ที่แปลจากภาษาของอเมริกัน เช่น โรงเรียนในบ้าน บ้านเรียน เป็นต้น หรือเรียกทับศัพท์ว่า “โฮมสกูล” (Home School) การจัดการศึกษาโดยครอบครัวที่เกิดขึ้นภายหลังจากที่เราต่างเติบโตในกรอบของการศึกษาในระบบแบบตะวันตกและสภาพสังคมในทุกๆ ด้าน แบบตะวันตกที่สร้างกรอบวิถีคิดความเคยชินจนยากที่จะสลัดให้หลุดออกไปได้ง่ายๆ ทั้งอยู่ภายใต้สังคมเปิดที่มีความผันแปรบนโลกเทคโนโลยีที่เชื่อมต่อกัน และในข้อตกลงพันธะระดับโลก ท่ามกลางพันธนาการเช่นนี้ การศึกษาโดยครอบครัวจึงต้องจับทิศทางและยึดกุมอุดมคติของตนเอาไว้ให้ดีจนสามารถแสวงหาพื้นที่ที่เป็นอิสระของตน ท่ามกลางการอยู่ร่วมกันอย่างไม่แปลกแยกกับสังคมสมัยใหม่ได้

การเรียนที่บ้านกับครูคนแรก

ก่อนหน้าการประกาศใช้พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2542 แม้จะยังไม่ได้รับการคุ้มครองทางกฎหมายการจัดการศึกษาให้กับตนเองที่อยู่ในวัยของการศึกษาคาบังคับเป็นเรื่องที่หมิ่นหม่อมต่อการมีความผิดทางกฎหมายบ้านเมือง ทั้งผู้แวดล้อมในสังคมทั่วไป แม้จนกระทั่งญาติมิตรก็ยังเต็มไปด้วยความเคลือบแคลงกังขา แต่กระนั้นก็ยังมีความรอบคอบของไทยจำนวนหนึ่งที่นับได้ว่าเป็นผู้อาจหาญกล้าตัดสินใจดำเนินการจัดการศึกษาให้กับบุตรหลาน

ด้วยตัวเองไปก่อนหน้านี้แล้ว ด้วยเหตุผลและรูปแบบการดำเนินการที่แตกต่างกันไป

เมื่อพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติอยู่ระหว่างการยกร่างทำประชาพิจารณ์และในขั้นตอนทางรัฐสภา กระทั่งประกาศใช้ในเดือนสิงหาคม พ.ศ.2542 ท่ามกลางความหวังว่า การศึกษาโดยครอบครัวจะมีสิทธิชอบธรรมตามกฎหมาย ก็ยังมีครอบครัวจำนวนมากขึ้นทอยอดตัดสินใจเริ่มต้นจัดการศึกษาด้วยตัวเอง และในช่วงเวลาอันเป็นจุดเปลี่ยนที่สำคัญนี้ นับว่าเป็นเรื่องที่มีคุณค่ายิ่ง และจะเป็นประโยชน์ก่อให้เกิดผลติดตามมาอย่างแท้จริง หากได้มีการนำองค์ความรู้จากประสบการณ์ที่มีการลงมือปฏิบัติแล้วเหล่านี้ไปปรับประยุกต์ใช้อย่างเหมาะสมกับครอบครัวที่มีการดำเนินการอยู่แล้ว และที่จะจัดให้มีการศึกษาโดยครอบครัวต่อไปทั้งหลาย ซึ่งคาดว่าจะมีจำนวนเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็วและพัฒนาไปเป็นลำดับ แม้คงไม่มากอะไรหากนำไปเทียบกับการศึกษาในระบบโรงเรียนที่เป็นกระแสหลัก แต่ก็จะมีความคืบหน้าไปมากกว่ารูปแบบการจัดการศึกษาโดยองค์กร หรือสถาบันทางสังคมอื่นๆ ที่มีสิทธิจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานตามมาตรา 12 แห่งพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ เช่นเดียวกัน และที่สำคัญจะเป็นการช่วยลดความเสียหายจากการลงมือลองผิดลองถูก ซึ่งแน่นอน ย่อมเป็นเรื่องธรรมดาที่จะต้องเกิดขึ้นในสิ่งใหม่ที่กำลังเคลื่อนตัว

แต่สำหรับครอบครัวบ้านเรียนทั้งหลายที่ออกเดินทางหน้ากระทรวงศึกษาธิการไปแล้วนั้น พวกเขามีกลยุทธ์ คือ สำหรับลูกที่อยู่ในวัยประถมศึกษาซึ่งมีกฎหมายบังคับอยู่ในปัจจุบันว่า “จะต้องเป็นนักเรียนของโรงเรียนใดโรงเรียนหนึ่ง” ทางออกของพวกเขา คือ นำลูกไปจดทะเบียนเป็นนักเรียนของโรงเรียน อย่างมีข้อตกลงไว้กับทางโรงเรียนที่จะจัดการศึกษาแบบบ้านเรียน ร่วมไปกับการศึกษาของโรงเรียนด้วย ตลอดเวลาหลายปีที่ผ่านมาครอบครัวบ้านเรียนทั้งหลายพากันนำลูกไปจดทะเบียนไว้กับ “โรงเรียนหมู่บ้านเด็ก” จังหวัดกาญจนบุรี ซึ่งเป็นที่พึ่งพิงแต่เพียงแห่งเดียว จนกระทั่งในปีการศึกษา 2544 จึงมี “โรงเรียนประถมศึกษาธรรมศาสตร์” กล้าหาญรับจดทะเบียนเด็กบ้านเรียนเพิ่มขึ้นมาอีกโรงเรียนหนึ่ง ซึ่งสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (สพช.) แต่มีฐานะเสมือนเป็นโรงเรียนสาธิตของมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ด้วย มีคณะกรรมการสถานศึกษาที่กำกับดูแลนโยบายและการดำเนินงานของโรงเรียนประกอบด้วยตัวแทนจากมหาวิทยาลัย และผู้ทรงคุณวุฒิ ผู้บริหารโรงเรียน จึงมีวิสัยทัศน์ก้าวหน้าเป็นตัวของตัวเอง จนกล้าพอที่จะทำในสิ่งที่หน่วยงานต้นสังกัดยังไม่ได้สั่งการ เนื่องจากเห็นว่าเป็นสิ่งที่ชอบด้วยเหตุผลและชอบธรรมตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ และเป็นที่น่ายินดีที่ปีการศึกษา 2545 จะมี “โรงเรียนสันยาไส” เป็นอีกหนึ่งสถานศึกษาที่รับจดทะเบียนบ้านเรียน ซึ่งตั้งอยู่ที่อำเภอชัยบาดาล จังหวัดลพบุรี จัดการศึกษาในระดับอนุบาลถึงมัธยมศึกษาเป็นโรงเรียนที่ขึ้นกับสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาเอกชน (สช.) ส่วนข้อตกลงระหว่างบ้านเรียน กับโรงเรียน โดยสรุปโรงเรียนจะให้อิสระกับพ่อแม่ในการกำหนดเนื้อหากระบวนการเรียนรู้ และการประเมินผลของตนเอง หรือจะใช้หลักสูตรร่วมกับ

ทางโรงเรียนก็ได้ โดยจัดให้มีค่ายเรียนรู้ร่วมกันเป็นประจำทุกเดือนมีนาคมของทุกปี มีการกำหนดให้ส่งผลการสอบ หรือผลงานของเด็กให้กับโรงเรียนทุกภาคการศึกษา ส่วนแบบทดสอบผู้ปกครอง จะทำขึ้นเองหรือใช้ร่วมกับของโรงเรียนก็ได้ เฉพาะชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 กำหนดเป็นพิเศษให้มีการวางแผนการสอนและการประเมินผลร่วมกันระหว่างโรงเรียนกับครอบครัว และในปัจจุบันขอเก็บค่าใช้จ่ายเทอมละ 1,000 บาท (ปีละ 3 เทอม) เนื่องจากมีเด็กบ้านเรียนลงทะเบียนกับทางโรงเรียนมากจนกลายเป็นภาระที่โรงเรียนจะต้องมีค่าใช้จ่ายเพิ่มขึ้น

รูปแบบการจัดการศึกษาที่บ้าน

การศึกษาที่บ้านสามารถทำได้อย่างมีคุณภาพ และสอดคล้องกับธรรมชาติของเด็กเล็ก ตัวอย่างที่เห็นได้ชัดคือ ครอบครัวของ คุณหมอโชติช่วง ชูตินธร เป็นครอบครัวที่จัดการศึกษาแบบบ้านเรียน และพยายามเผยแพร่ความเข้าใจรูปแบบการศึกษาที่บ้าน หรือ โฮมสกูล (Home School) ซึ่งขณะนั้นแพร่หลายแล้วในอเมริกา มีเด็กโฮมสกูลมากกว่าหนึ่งล้านคน ในขณะที่คนไทยไม่รู้จักกันเลย และพยายามชี้ให้เห็นว่ามีอัจฉริยะบุคคลหลายคนที่เกิดโตมาจากการเรียนที่บ้าน เช่น ประธานาธิบดีอับราฮัม ลินคอล์น (Abraham Lincoln) นักวิทยาศาสตร์และนักประดิษฐ์อย่างทอมมัส เอดิสัน (Thomas Edison) เป็นต้น การศึกษาที่บ้านเป็นทางออกหนึ่งจากปัญหาของการศึกษาในระบบที่รุนแรงและด้อยคุณภาพ พ่อแม่ทั้งหลายที่ตั้งใจจริง สามารถจัดการศึกษาให้ลูกได้ ซึ่งไม่ใช่เรื่องยากและไม่จำเป็นต้องเรียนมาสูง เพียงให้ลูกมีพื้นฐานความรู้ในการอ่าน เขียน คิดเลขได้ ก็เห็นว่าเพียงพอแล้ว และมีปัจจัยหลายอย่างที่เกื้อหนุนให้การการศึกษาที่บ้านสามารถทำได้ดีกว่าใน

โรงเรียน เช่น บรรยากาศของความรักความอบอุ่นในบ้าน ลักษณะการเรียนแบบตัวต่อตัวไม่มีการยึดเยียด เรียนตามความสนใจ ไม่ต้องเรียนทั้งวันจนเบื่อ และยังสามรถสอดแทรกคุณธรรมได้ทุกโอกาสและทุกเวลา ส่วนรูปแบบในการดำเนินการพบว่าแบ่งออกเป็น 4 ลักษณะ

1. จัดการศึกษาอย่างมีข้อตกลงร่วมกับทางโรงเรียน
2. ดำเนินการเองทั้งหมดโดยครอบครัวเดี่ยว
3. ดำเนินการโดยกลุ่มครอบครัวแบบช่วยเหลือ
4. ดำเนินการโดยกลุ่มครอบครัวแบบศูนย์การจัดการในที่เดียว

นอกจากนั้นแล้วพ่อแม่สามารถสร้าง “หลักสูตรในบ้าน” ที่สามารถสอนสิ่งที่เป็นสาระสำคัญให้แก่ลูกๆ ได้ โดยการพูดคุยกับลูกเป็นประจำวัน และแสดงความเอาใจเป็นอิสระกับความก้าวหน้าของลูกด้วยความรักความห่วงใย และโดยเฉพาะอย่างยิ่งการสนทนาเป็นสิ่งสำคัญ เด็กๆ สามารถเรียนรู้การอ่าน การใช้เหตุผล และความเข้าใจเรื่องต่างๆ ดียิ่งขึ้นเมื่อพ่อแม่ทำสิ่งต่อไปนี้ เช่น

1. อภิปรายเรื่องข่าวสาร รายการโทรทัศน์ และเหตุการณ์พิเศษต่างๆ ที่เกิดขึ้นกับลูก
2. อ่านหนังสือให้ลูกฟัง พูดคุยกับลูกและฟังลูกคุย
3. เล่นนิทานให้ลูกฟัง เล่นเกมต่างๆ และทำงานอดิเรกร่วมกับลูก

การทำให้ “หลักสูตรในบ้าน” มีความเข้มแข็งขึ้น พ่อแม่บางคนได้ทำในสิ่งต่อไปนี้

1. จัดหาหนังสือ เครื่องเขียน และจัดที่พิเศษในบ้านไว้สำหรับลูกได้ศึกษาโดยเฉพาะ
2. หมั่นสังเกตกิจกรรมประจำวันเกี่ยวกับกรกินอาหาร การเข้าห้องน้ำ

3. สอดส่องควบคุมระยะเวลาที่ลูกใช้ในการชมรายการโทรทัศน์
4. สนทนาเหตุการณ์ต่างๆ ในชีวิตประจำวัน
5. ช่วยลูกทำงานให้สำเร็จตามที่กำหนด
6. คุยกับลูกในเรื่องปัญหาและผลงานความสำเร็จต่างๆ ของโรงเรียน

ส่วนวิธีที่ดีที่สุดที่พ่อแม่สามารถช่วยลูกๆ ให้เป็นนักอ่านที่ดีได้ คือการอ่านหนังสือให้ลูกฟัง แม้เมื่อลูกยังเล็กมาก เด็กๆ จะได้รับประโยชน์จากการอ่านออกเสียงมากที่สุด เมื่อเด็กจะอภิปรายเรื่อง เรียนรู้อักขระ พยัญชนะ และคำตลอดจนความหมายของคำต่างๆ สำหรับทักษะเฉพาะที่จำเป็นสำหรับการอ่านนั้น ได้มาจากการมีประสบการณ์โดยตรงกับภาษาเขียน พ่อแม่สามารถส่งเสริมการอ่านของลูกได้หลายวิธี บางคนอาจช่วยสอนโดยการชี้ให้ดูตัวอักษร หรือคำที่ปรากฏอยู่ตามป้าย หรือภาชนะ บางคนอาจใช้อุปกรณ์ที่ค่อนข้างจะเป็นแบบแผน เช่น สมุดแบบฝึกหัด แต่เด็กๆ ที่พ่อแม่เพียงแต่อ่านหนังสือให้ฟังจะสามารถทำสิ่งต่างๆ ได้ดี เช่นเดียวกับเด็กที่พ่อแม่ให้ใช้สมุดแบบฝึกหัด หรือเด็กที่พ่อแม่ได้รับการฝึกฝนในกลวิธีสอนมาก่อน ส่วนการสนทนาร่วมกับการอ่านดังๆ ให้เด็กฟัง มีความสำคัญไม่แพ้การอ่านเอง เมื่อพ่อแม่ตั้งคำถามเด็กอย่างผิวเผินเกี่ยวกับเรื่องที่อ่าน หรือไม่อภิปรายเรื่องราวที่อ่านกับลูกเลย ลูกๆ จะไม่มีสัมฤทธิ์ผล

ด้านการอ่านดีเท่าเด็ก ๆ ที่พ่อแม่ตั้งคำถามที่ทำให้เด็กต้องคิดและที่เชื่อมโยงเรื่องทีอ่านให้เข้ากันกับเหตุการณ์ในชีวิตประจำวัน

เมื่อเด็กเริ่มอ่านหนังสือได้ เพราะได้รับการส่งเสริมด้วยวิธีอันนุ่มนวล เราควรหาหนังสืออ่านเล่นง่าย ๆ เฟลิดเฟลินและเหมาะสมกับความสามารถของเขาให้เด็กอ่าน ความสนุกบันเทิงที่เด็กค้นพบในหนังสืออาจทำให้เขาติดหนังสือ และเป็นรางวัลสำหรับการต้องทนอ่าน แต่ทั้งนี้มิใช่ว่าจะสมหวังเด็กให้เต็มไปด้วยเรื่องไร้สาระหาประโยชน์มิได้ หรือวางรากฐานความประพฤติชั่ว เกเร และโง่เขลาเบาปัญญาให้ก็หามิได้ ด้วยเจตจำนงดังกล่าวเป็นที่ตั้ง ผู้เขียนคิดว่านิทานอีสปนั้นดีที่สุด เพราะมีเรื่องที่ทำให้เด็กสนุกสนานบันเทิงแต่ขณะเดียวกันก็อาจช่วยสะท้อนคติสอนใจที่เป็นประโยชน์แก่ผู้ใหญ่ได้ด้วย ถ้าบุคคลผู้นั้นยังมีความทรงจำในเรื่องนิทานเหล่านั้นได้อยู่ และเมื่อเติบโตเป็นผู้ใหญ่ก็คงจะไม่ตำหนิตนเองที่ยังจำคติสอนใจเหล่านั้นไว้ได้จนชั่วชีวิต

ส่วนวิธีสอนเลขคณิตอย่างง่าย ๆ แก่เด็กด้วยวิธีหนึ่งที่ดี คือการสอนโดยอาศัยพื้นความรู้เล็กๆ น้อยๆ ที่เด็กเคยได้รับมาอย่างไม่มีแบบแผน เช่นการเรียนรู้อ่าน การนับสิ่งของต่างๆ รอบตัวที่เด็กได้พบเห็นอยู่ทุกวัน จึงเป็นการปูพื้นฐานการเรียนเลขคณิตเบื้องต้นที่ได้ผลดี สำหรับเด็กที่ได้รับการส่งเสริมให้วาดภาพและเขียนคำบรรยายเรื่องราวตั้งแต่อายุน้อย เมื่อเด็กโตขึ้น เด็กจะรู้สึกเขียนเรียงความได้ง่าย มีประสิทธิภาพและมีความมั่นใจยิ่งกว่าเด็กที่ไม่ได้รับการส่งเสริม และสำหรับวิธีที่ดีที่สุดที่ช่วยพัฒนาเด็กวัยนี้ให้เป็นนักเขียนต่อไปก็คือ ควรตอบสนองความคิดที่เด็กพยายามแสดงออกและควรฟังสิ่งที่ความหมายที่เด็กตั้งใจจะเขียนแสดงออกมา ยิ่งกว่าความสวยงามเรียบร้อยของการเขียนเด็ก ๆ จะเป็นนักเรียนที่มีประสิทธิภาพได้ภายหลังเมื่อพ่อแม่พยายามส่งเสริมให้เด็กเลือก

เรื่องที่ตนเองอยากเขียนแล้วปล่อยให้ตนเองใช้การสร้างสรรค์ได้อย่างเต็มที่

ความสำเร็จในการจัดการศึกษา โดยครอบครัว

ปัจจัยที่นำไปสู่ความสำเร็จของการศึกษาโดยครอบครัวจะมุ่งไปที่ตัวลูกเป็นสำคัญ และอาจมีความแตกต่างจากความสำเร็จตามความหมายของสังคมที่ยังใช้สัมฤทธิ์ผลทางวิชาการ หรืออัตรา การสอบคัดเลือกเข้ามหาวิทยาลัยชั้นนำได้เป็นตัวแสดงค่า โดยหลักแล้วปัจจัยภายในครอบครัว ความมีพรหมวิหาร 4 ของพ่อแม่ ทักษะที่ชัดเจนต่อโลกและชีวิต ความสามารถพัฒนากระบวนการเรียนรู้ การติดตามสังเกตเอาใจใส่ต่อการเรียนรู้ของลูกอย่างแท้จริง และการเข้ามามีส่วนร่วมกับกลุ่มครอบครัวด้วยกัน และในกระบวนการทางสังคมต่างๆ โดยไม่ติดตันเพียงว่าการศึกษาโดยครอบครัว คือการแก้ปัญหาของลูกตัวเองเท่านั้น การศึกษาโดยครอบครัวหากสอดคล้องไปกับความจริงของธรรมชาติในการเรียนรู้ ยิ่งทำก็ดียิ่งง่าย ครอบครัวยังมีความสุขในการเรียนรู้ร่วมกัน พ่อแม่ยิ่งเบาแรงจากการที่ลูกมีความสามารถ และมีวินัยในการเรียนรู้ด้วยตนเอง ช่วยเหลือพึ่งพาตัวเองได้มากยิ่งขึ้น ตามที่ท่านเจ้าคุณพระธรรมปิฎก(ประยุทธ์ ปยุตโต) เคยกล่าวไว้ว่า เป้าหมายสูงสุดของการศึกษาตามนัยแห่งพระพุทธธรรม คืออิสระภาพ เป็นอิสระภาพทั้งภายนอกและภายใน อิสระภาพภายนอก หมายถึงการปลอดจากความยากลำบากทางกาย เช่น การปลอดจากการเจ็บไข้ได้ป่วย ปลอดจากการบังคับ หรือจอบจำ ปลอดจากภาวะความอดอยากเป็นต้น อิสระภาพภายใน หมายถึง การมีจิตใจผ่องใสไร้ความวิตกกังวลหรือความเครียด มีจิตอันสงบและปลอดจากความไม่รู้เป็นต้น

เป้าหมายของการศึกษา คืออิสรภาพนี้ คงจะบรรลุได้ยากถ้าหากกระบวนการเรียนรู้ หรือกระบวนการศึกษาที่ผู้เรียนได้รับนั้นขาด อิสรภาพไม่ว่าจะเป็นอิสรภาพทางกาย หรือ อิสรภาพทางใจ ถ้าพ่อแม่หรือผู้ปกครองจะใช้การ สั่งเกตเพิ่มขึ้นสักนิดก็จะเห็นได้ไม่ยากว่าในวันแรก ที่ลูกเราถูกส่งไปโรงเรียนนั้น เด็กจำนวนไม่น้อย รู้สึกมีความสุข เวลามีความวิตกกังวล บางราย อาจถึงกับหวาดระแวงว่าพ่อแม่จะทิ้งตัวเองไป ในสิ่งเหล่านี้การเรียนรู้ที่แท้จริงจะเกิดขึ้นได้ยาก เพราะเด็กรู้สึกขาดอิสรภาพทางใจนั่นเอง และ เมื่อประมวลทั้งหมดแล้ว สามารถสรุปเป็นลักษณะ ที่เด่นชัดที่บอกถึงความเป็นการศึกษา โดย ครอบคลุมซึ่งอยู่ในลักษณะ 5 ประการดังนี้

1. เป็นการจัดการศึกษาที่พ่อแม่ หรือ ผู้ปกครองเป็นผู้รับผิดชอบโดยตรง เป็นการจัดการ ศึกษาเองทั้งหมด หรือโดยมีข้อตกลงจัดการศึกษา ร่วมกันระหว่างครอบครัวกับโรงเรียนอาจเป็นผู้สอน ด้วยตนเองหรืออำนวยการให้เกิดการเรียนการสอนขึ้น
2. มีการจัดตั้งเป็นศูนย์การเรียนครอบครัว เดี่ยว หรือศูนย์การเรียนกลุ่มครอบครัว (บาง ครอบครัวอาจเลือกที่จะไม่เป็นศูนย์การเรียน ก็เป็นไปได้)
3. สาระและกระบวนการเรียนรู้ต่างๆ ที่ จัดขึ้นเป็นไปในทางตอบสนองปรัชญา ทัศนคติ ความเชื่อ ความสนใจ ความต้องการหรือปัญหา

ของแต่ละครอบครัว จึงเป็นนวัตกรรมทางการ ศึกษาที่มีความแตกต่างหลากหลายกันออกไป มีความยืดหยุ่นเป็นอิสระมากกว่าการศึกษาใน แบบแผนอย่างเดิม

4. ความสำเร็จของการศึกษา มุ่งไปที่การ พัฒนาศักยภาพเด็กเป็นรายบุคคล อย่างพยายาม ให้สอดคล้องตรงกับความถนัด ความสนใจ และ ความต้องการที่มีอยู่จริง จากการเป็นหน่วยการ ศึกษาขนาดเล็กที่สามารถสร้างกระบวนการเรียนรู้ แบบตัวต่อตัวและผสมผสานไปกับวิธีการดำเนิน ชีวิตได้

5. ไม่ใช่การศึกษาที่เป็นกิจการทางธุรกิจ เพื่อผลกำไร และไม่เกินไปเพื่อการแอบอ้าง แสวงหาผลประโยชน์จากเด็ก

บทสรุป

การศึกษาในบทบาทความรับผิดชอบของ ครอบครัวที่ฟื้นกลับมาอีกครั้ง และมีที่ทำว่าจะ ขยายตัวออกไป มีคนจำนวนไม่น้อยที่มองว่า เป็นกระแสที่พัดเข้ามาจากภายนอก ตามที่ประเทศ ตะวันตก โดยเฉพาะสหรัฐอเมริกา ขณะนี้ แนวโน้มมีความแพร่หลายของการศึกษาที่บ้าน ถึงขนาดว่าอาจเป็นไปได้ต่อไปจะกลายเป็น ระบบการศึกษาหลักของประเทศ แทนที่การ ศึกษาอย่างเป็นทางการแบบแผนปัจจุบัน บางท่านประเมิน ว่าความตื่นตัวเรื่องการศึกษาโดยครอบครัวใน สังคมไทย ไม่มีเนื้อหาแท้ๆ เป็นแค่เพียงการวิ่ง ตามกระแสตะวันตกอีกครั้ง (เหมือนแฟชั่น) แต่ สาเหตุอันสำคัญก็คือ วิกฤตของประเทศที่เกิดขึ้น อย่างทั่วด้านทั้งการเมือง เศรษฐกิจ และศีลธรรม ของสังคมบอกอนาคตของบ้านเมืองเราที่เป็นไป ในทางร้ายมากกว่าดี ซึ่งส่วนหนึ่งในระบบการ ศึกษาที่ผ่านมาย่อมปฏิเสธความรับผิดชอบของ ตนไม่ได้ และโดยตัวของระบบการศึกษาเองก็ส่ง

สัญญาณชัดเจนว่าจะไปไม่รอดเช่นกัน รวมถึงความรู้ความสามารถของเด็กไทยโดยเฉลี่ยอ่อนลงทั้งในด้านกระบวนการคิดวิเคราะห์ สังเคราะห์ อย่างมีเหตุผล การริเริ่มสร้างสรรค์ การแก้ปัญหา ความรู้ทางวิชาการด้านวิทยาศาสตร์ ภาษาไทย รวมทั้งคุณลักษณะที่พึงประสงค์ในด้านนิสัยใฝ่รู้ ความมีคุณธรรม จริยธรรม ระเบียบวินัย การทำงานเป็นหมู่คณะ เป็นต้น

ดังนั้นจึงจำเป็นที่จะต้องมีการเลือกใหม่ หรือมีมติใหม่ของระบบและรูปแบบการศึกษาที่แตกต่างไปจากการศึกษา กระแสหลักหรือการศึกษาชนิดที่ครอบงำสังคมอยู่ เพื่อให้เกิดการคลี่คลายตัวออกไปจากวิกฤตการณ์ เกิดสิ่งใหม่เปรียบเทียบ และผลักดันให้มีสติปัญญากันมากขึ้น กลับไปสู่หรือแสวงหาให้พบความสมดุลพอดี บนรากฐานวัฒนธรรม และประเพณีนิยมของเรา อันมีเชื้อสายทางจิตวิญญาณของความเป็นสังคมพุทธมาแต่โบราณกาล ซึ่งในการนี้ย่อมเป็นที่ตระหนักว่า “ครอบครัวเป็นพื้นฐานที่สำคัญที่สุด” และเมื่อการศึกษาโดยครอบครัวในสังคมไทยมีการขยายตัวออกไปมีกฎหมายรองรับชัดเจนได้รับการสนับสนุนจากรัฐ มีช่องทางที่เด็กจากครอบครัวบ้านเรียนจะเทียบโอนกับการศึกษาในระบบศึกษาต่อในมหาวิทยาลัยอย่างมีข้อจำกัดน้อยลง คาดว่า จะมีครอบครัวโดยทั่วไปจำนวนมากขึ้นที่จะตัดสินใจได้ง่ายขึ้นในการเริ่มต้นจัดการศึกษาให้กับลูกแทนการส่งลูกไปโรงเรียน การศึกษาโดยครอบครัวก็จะขยายตัวออกไปและมีความหลากหลายในภูมิภาค และมูลเหตุความเป็นมาของครอบครัวที่มากไปกว่าที่กล่าวมาแล้วอย่างแน่นอน

ผู้เขียนคิดว่าสิ่งสำคัญอีกประการหนึ่งที่เราหวังที่จะเห็นก็คือ การที่สังคมไทยได้ดูแลเด็กไทยของเราให้เติบโตได้อย่างมีคุณภาพ เพราะเชื่อว่า รากฐานชีวิตที่ดี คือการกำหนดอนาคตไป

ในตัว หากเราวางรากฐานการพัฒนาทางร่างกาย จิตใจที่ดีให้เด็กของเรา ก็ย่อมเป็นการวางรากฐานอนาคตที่ดีให้บ้านเมืองนั่นเอง และเด็กๆ เหล่านี้ อีกนั้นแหละ ที่หากได้รับการพัฒนาอย่างดีตั้งแต่ปีแรกๆ ของชีวิตแล้ว ไม่ว่าจะจัดการศึกษาในระบบ นอกกระบบ หรือตามอัธยาศัย ก็จะเป็นกำลังที่กล้าแข็งให้แก่ “สังคมแห่งภูมิปัญญา” ของประเทศที่กำลังพัฒนาอย่างเราต่อไป

บรรณานุกรม

- ปัญญา สมบูรณ์ศิลป์.(2539). จากวิจัยสู่บ้านและห้องเรียน. กรุงเทพฯ : ครูสภาลาดพร้าว. มูลนิธิสตรี-สฤชต์วงศ์. (2545). **सानปฏิรูป**. กรุงเทพฯ : สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ.
- ยุทธชัย เฉลิมชัยและคณะ. (2543). รายงานการศึกษาวิจัยรูปแบบและพัฒนาการจัดการจัดการศึกษาโดยครอบครัวในสังคมไทย. กรุงเทพฯ : พริกหวานกราฟฟิค.
- สุมาลี สังข์ศรี. (2544). รายงานการวิจัยการศึกษาตลอดชีวิตเพื่อสังคมไทยในศตวรรษที่ 21. กรุงเทพฯ : องค์การค้าคุรุสภา.
- คณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, สำนักงาน. (2542). **พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2542**. กรุงเทพฯ : ครูสภาลาดพร้าว.
- อมรวิชัย นาคครุฑรพ. (2543). รายงานการวิจัยการจัดการศึกษาโดยครอบครัว (Home School) ประสบการณ์ของนานาประเทศ. กรุงเทพฯ : สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ.
- อุทัย ดุลยเกษม. (2542). **ศึกษาเรียนรู้**. กรุงเทพฯ : มูลนิธิสตรี-สฤชต์วงศ์.